

KOMUNIKATĪVĀS KOMPETENCES ATTĪSTĪBA BĒRNIEM AR NEPIETIEKAMU VALODAS ATTĪSTĪBU PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Development of Communicative Competence in Children with Insufficient Language Development in a Pre-School Educational Institution

Ilze Kanča

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Svetlana Usca

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. *Communicative competence in a pre-school education institution allows children to get to know each other and gives them the opportunity to learn about things and events that are happening around them. Communicative competence includes the linguistic, discourse, pragmatic, strategic and socio-cultural elements of language. Educators need to be able to find appropriate methods to develop communicative competence. The aim of the paper is to study theoretically how to promote the development of communicative competence in children with insufficient language development in a pre-school.*

Research method: analysis of scientific literature.

The paper concludes that research is needed on the impact of the use of drama as a method on the development of communicative competence in pre-school children with insufficient language development.

Keywords: *communicative competence, drama, insufficient language development, pre-school.*

Ievads

Introduction

Komunikācija starp cilvēkiem mūsdienās ir svarīga socializēšanās sastāvdaļa. Komunicējot mēs iepazīstam gan cilvēkus, gan arī izprotam lietas un notikumus, kuri norisinās mums apkārt. Jau piedzimstot, maziem bērniem ir svarīgi sarunāties ar apkārt esošajiem, iepazīt valodu, tās skanējumu.

Svarīgs posms cilvēka attīstībā ir pirmsskola: aptuveni 50% no pieaugušo intelekta tiek ielikti pirmsskolā un piemērotākais laiks inteliģences un personības uzvedības veidošanai ir no gada līdz pusaudžu vecumposmam (Firmansyah, 2018). Tas attiecināms arī uz komunikatīvās kompetences veidošanu.

Ikdienā bērns atrodas savā ierastajā vidē - ģimenē, kur tiek saprasts, īpaši nepiepūloties. Nokļūstot citā vidē, kā pirmsskolas izglītības iestāde, runa ir tā, kas palīdz bērnam veidot attiecības ar citiem vienaudžiem, skolotājiem un citiem līdzcilvēkiem. Vērtības, zināšanas un uzvedības izstrādātās normas sabiedrībā ir atšķirīgas. Prasme komunicēt ir galvenais līdzeklis, lai bērns spētu izteikt savas vajadzības un veidotu saikni ar pārējiem līdzcilvēkiem (Miltiņa, 2005).

Mūsdienās jau pirmsskolā tiek runāts par bērna komunikatīvās kompetences attīstību, kas ir atkarīga no dialogrunas attīstības, kura pilnveido bērna zināšanas, domāšanu, mijattiecības un pasaules skatījumu, no bērna jautājumu un atbilžu satura, struktūras, tiem ir vienots, integrāls raksturs, kas nosaka, kādas ir bērna dialogrunas prasmes (Dzintere, Stangaine, & Augstkalne, 2014). Tiek uzsvērts, ka komunikatīvās kompetences līmenis ietekmē ne tikai bērna socializāciju kolektīvā, bet arī vispārējo attīstību: ja bērnam komunikatīvās kompetences līmenis ir zems, vairums gadījumos vienaudži viņu atstumj, kā rezultātā šiem bērniem ir augstāks trauksmes, vientulības un depresijas līmenis, kas turpmākajos vecumos pazemina akadēmiskos sasniegumus, var radīt risku skolas pamešanai, agresīvai uzvedībai un vardarbībai (Reijntjes et al., 2010; van der Wilt, van der Veen, van Kruistum, & van Oers, 2019; Mercer & DeRosier, 2008)

Bērniem, kuriem atbilstoši vecumposmam ir nepietiekami attīstīta valoda, tiek kavēta arī komunikatīvās kompetences attīstība. Saziņai viņi izmanto citus paņēmienus, nevis runu, tāpēc, lai kompensētu un novērstu šos komunikācijas trūkumus, ir jāizmanto dažādi pedagoģiskie paņēmieni (Chirvasiu & Simon-Blanda, 2018). Ja komunikatīvās kompetences attīstībai agrā bērnībā nepievērš pietiekamu uzmanību, tas ietekmē turpmākās dzīves iespējas, pusaudžu gados var novērot gan sociālās, gan kognitīvās, gan emocionālās problēmas, kā arī ilgstošu bezdarbu pieaugušā vecumā (Ušča & Ļubkina, 2013; Beard, 2018).

Raksta mērķis - teorētiski izpētīt komunikatīvās kompetences attīstības iespējas bērniem ar nepietiekamu valodas attīstību pirmsskolā.

Pētījuma metode: zinātniskās literatūras analīze.

Komunikatīvā kompetence bērniem ar nepietiekamu valodas attīstību *Communicative Competence for Children with Insufficient Language Development*

Komunikācijas process ir saistīts ar runas darbības attīstību (van der Wilt, van der Veen, van Kruistum, & van Oers, 2019). Sekmīgai komunikācijai svarīgi,

kādā līmenī ir attīstīta bērna valoda (Ušča & Ļubkina, 2013; van der Wilt, van der Veen, van Kruistum, & van Oers, 2019), kas iekļauj gan skaņu izrunu, vārddarināšanu, gan teikumu veidošanas un citus gramatiskos likumus. Ap četrus gadu vecumu valoda kļūst saprotama gan no fonētiskās puses, gan leksiski gramatiskās puses (Tūbele & Anoško, 2019). Tomēr pieredze liecina, ka ne vienmēr viss norit atbilstoši vecumposmam, dažādu iemeslu dēļ bērna valodas attīstība varētu kavēties. Šie iemesli ir:

- bioloģiskie (veselības stāvoklis grūtniecības laikā);
- dzemdību traumas;
- bērna slimības;
- galvas traumas ;
- iedzimtas slimības;
- medicīnisko pakalpojumu nepieejamība savā dzīves vietā;
- sociālā vide;
- vecāku zemais nodarbinātības līmenis un ar to saistītā depresija;
- traucējumi emocionālajā izziņas jomā (Ušča & Ļubkina 2013; Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe, & Merirande 2002; Firmansyah, 2018).

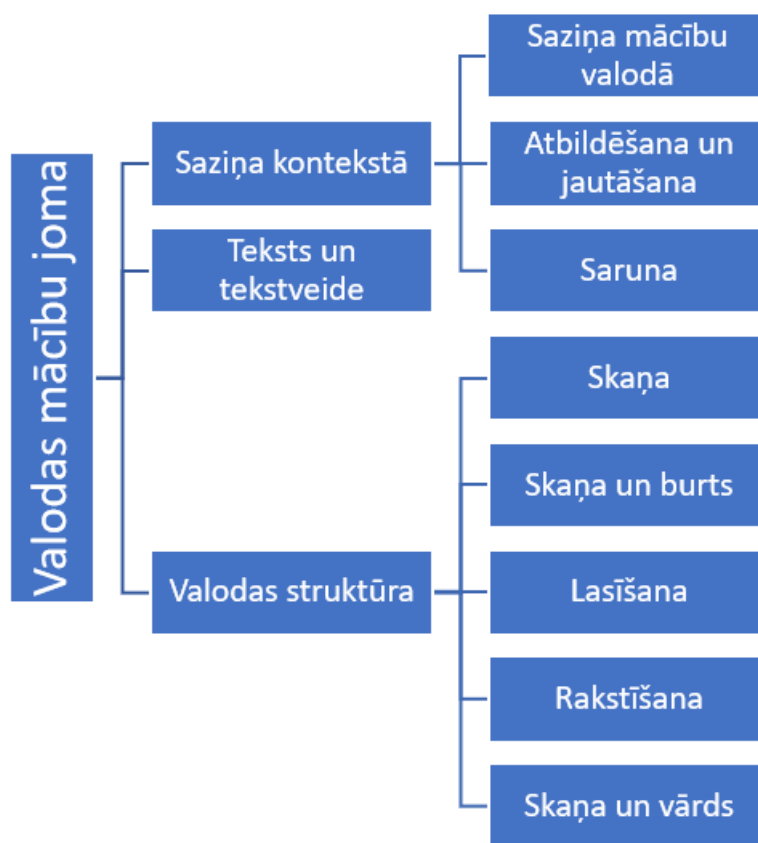
Ja runas attīstība norit nepilnīgi, tad tas ietekmē arī domāšanu, izziņas attīstību, personības pilnveidošanos, uzvedības ieradumus (Dzintere, Stangaine, & Augstkalne, 2014), tādēļ vecākiem un pedagogiem nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību bērna valodas attīstībai un pazīmēm, kuras liecina, ka valoda nav attīstījusies pietiekami un nākotnē var radīt grūtības dažādās dzīves jomās, kā arī apgrūtināt mācību uzsākšanu skolā. Pazīmes ir šādas:

- neatbilstība starp runas un psihisko attīstību;
- sāk runāt pēc trīs gadu vecuma;
- neievēro gramatiski pareizu runu;
- nav pietiekami attīstījusies fonētika;
- runā ļoti maz;
- zema atcerēšanās aktivitāte;
- pazemināta verbālā atmiņa;
- lielās un sīkās motorikas attīstības traucējumi;
- grūtības uztvert vārdiskas instrukcijas kustību izpildei (Tūbele & Anoško, 2019; Tūbele, 2002).

Pēdējā laikā arvien lielāku satraukumu rada bērni, kuriem valodas attīstība nenorit atbilstīgi vecumposmam nabadzīgās valodas un komunikācijas vides dēļ:

viņu valoda un komunikācija ir ievērojami kavēta salīdzinājumā ar vienaudžiem no verbāli labvēlīgākām vidēm, tas rada lielu risku, ka viņi nenasniegs savu potenciālu pieaugušo dzīvē (Beard, 2018). Lai mazinātu iespējamos riskus, pedagogam nepieciešama izpratne par valodas apguves un attīstības procesiem, valodas attīstības līmeņa ietekmi uz komunikatīvās kompetences līmeni un socializāciju kopumā, metodēm un paņēmieniem, kas sekmē valodas un komunikatīvās kompetences attīstību pirmsskolā.

Pabeidzot pirmsskolas izglītības iestādi, bērna prasmēm valodas jomā ir jāatbilst konkrētiem kritērijiem: bērnam ir jāspēj atbildēt uz konkrētu jautājumu, pajautāt un noskaidrot sev neskaidro, secīgi stāstīt par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, piedalīties sarunā, nepārtraucot runātāju, runā lietojot dažādas runas intonācijas (Alsberga, u.c., 2016). Pirmsskolas programmā valodas jomas apguve notiek dažādos aspektos (1. att.).

1.attēls. *Valodas mācību jomas apguve*

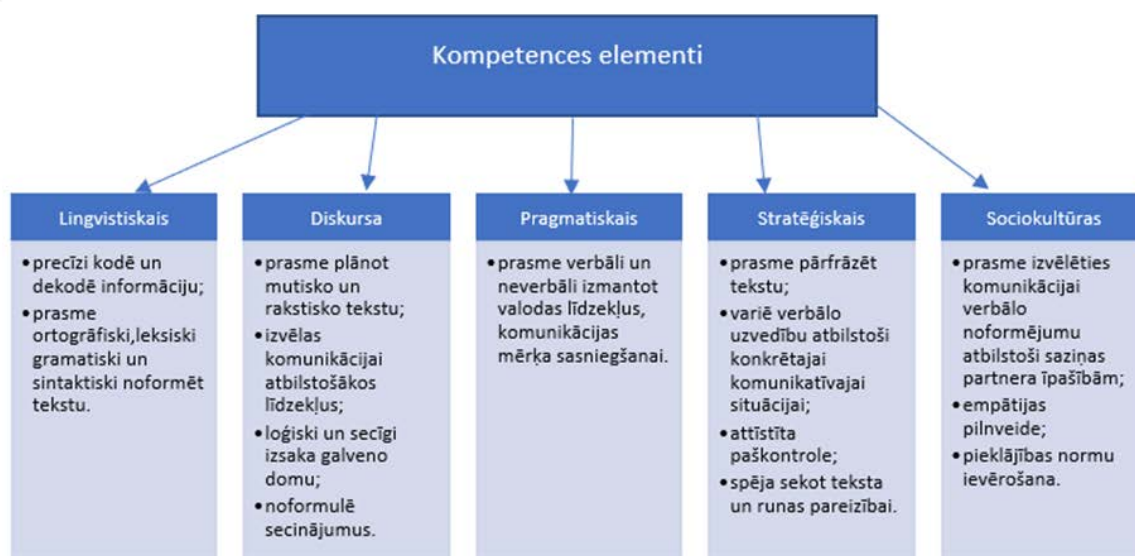
(autores veidots pēc Baltgaile, Eglīte, Siliņa-Jasjukeviča, n.g.)

Figure 1 *Acquisition of the field of language*

(created by authors based on Baltgaile, Eglīte, Siliņa-Jasjukeviča, n.y..)

1.attēlā redzam, ka pirmsskolā valodas jomas saturā iestrādāti komunikatīvās kompetences attīstībai nozīmīgie aspekti: saziņa kontekstā, kad uzsvars uz dialogrunas attīstību, un valodas struktūra, pirmsskolā akcentējot valodas krājuma paplašināšanu un izrunas precizēšanu. Valodas un dialogrunas kvalitātes paaugstināšanās sekmē savstarpējo mijiedarbību, mazina pārpratumus un ļauj bērnam izjust sevi kā komunikācijas partneri. 1.attēlā nav atsevišķi izdalīta izpratne, tā ietverta ‘Tekstā un tekstveidē’ un ‘Saziņa kontekstā’ un ir ļoti svarīga, jo ietver sevī informācijas kodēšanu un dekodēšanu. Pirmsskolas pedagogiem jāņem vērā, ka valodu iedala uztverošajā valodā (izpratne) un izteiksmīgajā valodā (runāšana) un normālā valodas attīstībā bērni saprot vairāk, nekā spēj pateikt, un jebkura bērna runas, valodas un komunikācijas spēju novērtējuma pamats sākas ar precīzu bērna izpratnes (gan verbālās, gan neverbālās) novērtējumu (Beard, 2018).

Valodas jomas apguve pirmsskolā cieši saistīta ar komunikatīvās kompetences elementu attīstību (2. att.).

*2. attēls. Valodas komunikatīvās kompetences elementi
(autores veidots pēc Ušča, Ļubkina, 2013)*

*Figure 2 Elements of language communicative competence
(created by authors based on Ušča, Ļubkina, 2013)*

Salīdzinot 1. un 2. attēlu, redzam, ka komunikatīvās kompetences elementi integrēti visos valodas mācību jomas apguves aspektos un savstarpēji papildina viens otru, savukārt sociokultūras elementa attīstībai liela uzmanība pievērsta arī sociālās un pilsoniskās mācību jomas satura apgūvē. Elementu attīstība notiek arī

ikdienas aktivitātēs, jo bērnam ir dabiska tieksme sazināties ar vienaudžiem un citiem līdzcilvēkiem, lai izteiktu savas domas un vajadzības. Sarunājoties par dažādiem tematiem, bērni izvēlas piemērotu vārdu krājumu, intonāciju un atbilstošu teikuma struktūru. Ja bērnam ir nepietiekami attīstīta valoda, viņam komunikatīvās kompetences elementi ir nepietiekami attīstīti: bērni nelabprāt verbāli mijiedarbojas ar apkārtējiem, raksturīgs nabadzīgs vārdu krājums, vienkārši teikumi, grūtības veidot dialogu, stāstījumu u.tml. Šie bērni bieži gūst negatīvu komunikācijas pieredzi, kas ietekmē turpmāko attīstību. Ir pētījumi (van der Wilt, van der Veen, van Kruistum, & van Oers, 2019; Laws et al., 2012), kas liecina, ka bērni ar nepietiekami attīstītu valodu vai valodas traucējumiem un zemu komunikatīvo kompetenci jau pirmsskolā ir vienaudžu atstumti, viņiem nepieciešams pieaugušo atbalsts. Diemžēl bieži vien uzmanības centrā ir konkrētās valodas attīstības problēmas mazināšana vai novēršana, retāk uzmanība tiek veltīta komunikatīvās kompetences attīstībai.

Ja tiek konstatētas valodas un komunikatīvās kompetences attīstības grūtības, dažkārt pietiek ar speciālista logopēda konsultāciju un pastiprinātu pedagoģisko uzmanību konkrētajam bērnam, izmantojot atbilstošas pedagoģiskās metodes, bet gadījumos, kad tiek noteikts valodas attīstības traucējums, nepieciešama visu apkārtējo – vecāku, logopēda un pirmsskolas skolotāja - iesaistīšanās. Pareizas, bērna attīstībai un izglītības vajadzībām atbilstošas metodes sekmē bērna valodas un komunikatīvās kompetences attīstību.

Metodes un paņēmieni komunikatīvās kompetences attīstībai bērniem ar nepietiekamu valodas attīstību

Methods and Techniques for the Development of Communicative Competence in Children with Insufficient Language Development

Pirmsskolā svarīgi ir attīstīt ne tikai runāšanas prasmi, bet arī klausīšanās prasmi, kas uzlabo komunikatīvo kompetenci kopumā. Lēmumu uzlabot komunikatīvo kompetenci pieņem pieaugušie, kuri arī lemj, ar kādu metodi labāk uzlabot šo kompetenci (McCormack, McLeod, McAllister, & Harrison, 2010).

Pirmsskolas pedagogiem ir jāiemāca bērniem:

- izteikt savas vajadzības;
- prasmi veidot dialogu ar bērniem un pieaugušajiem;
- izteikt savas domas un jūtas;

- veidot brīvu dialogu lomu spēlēs;
- pakāpenisku pareizas valodas struktūras apguvi.

Pedagoģiskajā procesā jāņem vērā ne tikai bērna vispārējās attīstības parametri, bet arī vides, no kuras viņš nāk, aspekts:

- atšķirības bērnu valodas attīstībā un sapratnē parasti atbilst viņu ģimeņu sociāli ekonomiskajam statusam: ģimenēs ar augstu sociāli ekonomisko statusu izmanto plašāku vārdu krājumu un sarežģītāku sintaksi;
- vecāku atbalsta bērnam kvalitāte;
- bērna iespējām socializēties ārpus ģimenes un pirmsskolas izglītības iestādes (Vultmer et al., 2021).

Pieredze liecina, ka mutvārdu izteiksmes, verbālās izrunas un verbālās jaunrades vingrinājumi attīsta un pilnveido valodu (Mara, 2019). Ir dažādas metodes un paņēmieni, kuri attīsta valodas jomu:

- grupu darbs,
- radošie vingrinājumi,
- lomu spēles,
- stāstījums,
- vizualizēšana,
- pasaku/stāstu sacerēšana (Ušča & Ļubkina, 2013).

Vācijā pirmsskolā tiek piedāvāts izmantot sajūtu, domāšanas, runāšanas (*“Feeling, Thinking and Talking”*) metodi (Vultmer et al., 2021), kas pirmajā posmā ļauj skolotājam fokusēties uz bērnu sarunvalodas attīstību neatkarīgi no dominējošās darbības, piemēram, rīta apļa vai rotaļas laikā. Tas palīdz skolotājiem veidot ilgstošu verbālu apmaiņu ar bērniem par viņu pieredzi saistībā ar viņu emocijām (iekšējo pasauli) un apkārtējo pasauli. Nākamajā posmā skolotāji pakāpeniski virza bērnu uzsākt verbālās domāšanas procesus par zinātniskām parādībām (varavīksnes, dzīvniekiem u.c), kā arī emocionālos stāvokļus (vēlmes, bailes utt.).

Pirmsskolas periodā galvenais darbības veids ir rotaļa. 4-7 gadu vecumā norit strauja bērna personības attīstība, kad bērns cenšas nostiprināt savu personību un mācās sadarboties ar pieaugušajiem un bērniem. Lai apgūtu cilvēku sadarbības veidus, tiek izmantota savstarpējā komunikācija, kurā tiek atdarinātas dažādas lomas un sižeti. Caur rotaļu šīs prasmes apgūst pat neapzinoties, ka mācās. Rotaļas pirmsskolā attīsta valodas, emocionālās, sociālās un kustību prasmes un iemaņas, palielina intelektuālo potenciālu, veicina prasmi darboties grupās un

komandās (Alsberga, u.c, 2016; Brice, 2013). Autores uzskata, ka augstākus rezultātus iespējams panākt, ja pedagogs darbojas radoši, piedāvājot dažādas mācību situācijas, bagātinot tos ar drāmas elementiem. Drāmas kā metodes izmantošana pilnveido runu (teikumu veidošana, vārdu iegaumēšana, dažādi izrunas, runas tempa, skaļuma, balss toņa, žestu izmantošanas vingrinājumi), palīdz bērniem labāk iepazīt sevi, attīstīt savas radošās prasmes, empātiju (vingrinājumi emociju atpazīšanā) un pārliecību par sevi, kā rezultātā tiek attīstīta komunikatīvā kompetence (Tomsone, 2018; Pičukāne, 2020), jo drāma kā metode ietver sevī verbālo un neverbālo komunikāciju. Pastāv uzskats (Firmansyah, 2018), ka komunikācija starp diviem cilvēkiem notiek, kad abas puses saprot otras personas izmantotās verbālās un neverbālās simbolu sistēmas nozīmi. Līdz ar to veiksmīga komunikācija sniedzas daudz tālāk par vārdiem, jo apmēram 7% saziņas notiek verbālā veidā, pārējie 93 % neverbāli, kad svarīgs ir uzsvars, intonācija, žestu izmantošana un acu kontakta kvalitāte.

3.attēls. *Drāma kā metode bērna personības attīstībai*

(autores veidots pēc Hornackova, 2017)

Figure 3 *Drama as a method for the development of a child's personality*

(created by authors based on Hornackova, 2017)

Komunikācija attiecas uz to, kā mēs mijiedarbojamies ar citiem, izmantojot verbālos un neverbālos simbolus. Svarīgi jau no agras bērnības nodrošināt

atbilstošu komunikācijas vidi, kurā svarīgi 3 aspekti: 1) fiziskā vide, 2) pieaugušā atbalsts komunikatīvajā mijiedarbībā; 3) valodas apguves kvalitāte un komunikācijas iespējas (Beard, 2018). Drāmas kā metodes izmantošana pedagoģiskajā darbā pirmsskolas izglītības iestādē nodrošina šos aspektus.

Arī V. Hornackova (2017) norādījusi, ka drāma ir efektīva metode, kad, mijiedarbojoties vienam ar otru, tiek apgūtas komunikācijas prasmes un vienlaicīgi tiek nodrošināta citu bērna personības aspektu attīstība (3.attēls).

Ņemot vērā drāmas kā metodes ietekmi uz bērna personības attīstību, tās plašāka integrēšana pirmsskolas pedagoģiskajā procesā darbā ar bērniem ar nepietiekamu valodas attīstību varētu sekmēt viņu komunikatīvās kompetences attīstību. Nepieciešami plašāki pētījumi šīs atziņas apstiprinājumam.

Secinājumi

1. Komunikācija ir svarīga socializēšanās sastāvdaļa, savukārt komunikatīvās kompetences līmenis ietekmē ne tikai bērna socializāciju kolektīvā, bet arī vispārējos attīstību.
2. Valoda ir būtisks komunikatīvās kompetences komponents: ja bērnam ir nepietiekami attīstīta valoda, viņam pilnvērtīgi neattīstās komunikatīvās kompetences elementi, līdz ar to komunikatīvās kompetences līmenis zems, kas nākotnē var radīt grūtības dažādās dzīves jomās.
3. Agrā bērnībā komunikatīvās kompetences attīstībai ir jānodrošina atbilstoša fiziskā vide, pieaugušā atbalsts komunikatīvajā mijiedarbībā, valodas apguves kvalitāte.
4. Ja tiek konstatētas valodas un komunikatīvās kompetences attīstības grūtības, dažkārt pietiek ar speciālista logopēda konsultāciju un pastiprinātu pedagoģisko uzmanību konkrētajam bērnam, izmantojot atbilstošas pedagoģiskās metodes, bet gadījumos, kad tiek noteikts valodas attīstības traucējums, nepieciešama visu apkārtējo – vecāku, logopēda un pirmsskolas skolotāja - iesaistīšanās.
5. Ņemot vērā nepietiekamas valodas attīstības ietekmējošos faktoros un izvēloties atbilstošas metodes vai paņēmienus (grupu darbs, radošie vingrinājumi, lomu spēles, stāstījums, vizualizēšana, pasaku/stāstu sacerēšana), ir iespējams sekmēt bērna valodas un komunikatīvās kompetences attīstību.
6. Drāmas kā metodes izmantošana pedagoģiskajā darbā nodrošina daudzveidīgu paņēmienu integrēšanu komunikatīvās kompetences attīstībai, tomēr

nepieciešami papildus pētījumi par šīs metodes izmantošanas efektivitāti darbā ar bērniem ar nepietiekamu valodas attīstību pirmsskolā.

Summary

Communicative competence in children with insufficient language development and opportunities for pedagogical work for the development of this competence were analyzed. At the heart of the pedagogical activity, it is important to take into account the factors influencing insufficient language development that affect communicative competence and to ensure an appropriate physical environment, adult support in communicative interaction and the quality of language learning in early childhood. Attention must be paid not only to a specific problem of language development, but also to the development of communicative competence in general. Drama is a method that provides important aspects - verbal, non-verbal - for the development of communicative competence in the pedagogical work, as well as includes various techniques that develop communicative competence.

The theoretical analysis concluded the following:

1. Communication is an important part of socialization, while the level of communicative competence affects not only the child's socialization in a group, but also the general development.
2. Language is an essential component of communicative competence: if a child has an underdeveloped language, the elements of communicative competence will not be fully developed, so the level of communicative competence is low and that may cause difficulties in various areas of life in the future.
3. In early childhood, the development of communicative competence must be ensured by an appropriate physical environment, adult support in communicative interaction, and quality of language acquisition.
4. If language and communicative competence development difficulties are identified, it is sometimes sufficient to consult a specialist speech therapist and increase pedagogical attention to a child, using appropriate pedagogical methods, but in cases of language development disorders, the involvement of all persons - parents, speech therapist and pre-school teacher - is necessary.

5. Taking into account the factors influencing insufficient language development and choosing appropriate methods or techniques (team work, creative exercises, role-plays, narration, visualization, story-telling), it is possible to promote the development of the child's language and communicative competence.
6. The use of drama as a method in pedagogical work ensures the integration of various techniques for the development of communicative competence; however, additional research is needed on the effectiveness of the use of this method in working with children with insufficient language development in a pre-school.

Literatūra **References**

- Alsberga, M., Antiņa, I., Dortāne, R., Frolova, I., Helmane, I., Jonīte, V., Līne, A., Milaša, M., Paisuma, K., Platonova, J., Prole, A., Šnepere, L., & Volāne, E. (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Pieejams https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
- Baltgaile, Z., Eglīte, I., Siliņa-Jasjukeviča, G. (n.g.). *Valodu mācību joma. Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai*. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/86>
- Beard, A. (2018). Speech, language and communication: a public health issue across the life-course. *Paediatrics and Child Health*, 28(3), 126-131. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paed.2017.12.004>
- Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: Izdevniecība RAKA.
- Chirvasiu, N. D. V. & Simon-Blanda, E. (2018). Alternative and Augmentative Communication in Support of Persons with Language Development Retardation. *Romanian Journal for Multidimensional Education / Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, Volume 10, Issue 2, 28-35. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/43>
- Dzintere, D., Stangaine, I., & Augstkalne, D. (2014). *Bērņa komunikatīvās kompetences attīstība*. Rīga: Izdevniecība RAKA.
- Firmansyah, D. (2018). Analysis of language skills in primary school children (study development of child psychology of language). *PrimaryEdu-Journal of Primary Education*, 2(1), 35-44. DOI: <https://doi.org/10.22460/pej.v1i1.668>
- Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, L., & Merirandre, R. (2002). *Sociālais pedagogs un bērns ar valodas sistēmas traucējumiem*. Rīga: Rasa ABC.
- Hornackova, V. (2017). *Drama play a creative method in preschool education*. DOI: 10.15405/epsbs.2017.10.53

- Laws, G., Bates, G., Feuerstein, M., Mason-Apps, E., & White, C. (2012). Peer acceptance of children with language and communication impairments in a mainstream primary school: associations with type of language difficulty, problem behaviors and a change in placement organization. *Child Language Teaching and Therapy*, 28(1), 73–86. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F0265659011419234>
- Mara, E.L. (2019). Modern teaching methods used in preschool education for the language development. *13th International Technology, Education and Development Conference*. Pieejams <https://library.iated.org/view/MARA2019MOD>
- McCormack, J., McLeod, S., McAllister, L., & Harrison, L.J. (2010). My Speech Problem, Your Listening Problem, and My Frustration: The Experience of Living With Childhood Speech Impairment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools, Volume 42*, 379-392. DOI: [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2009/08-0129\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2009/08-0129))
- Mercer, S. H., & DeRosier, M. E. (2008). Teacher preference, peer rejection, and student aggression: a prospective study of transactional influence and independent contributions to emotional adjustment and grades. *Journal of School Psychology*, 46(6), 661–685. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.jsp.2008.06.006>
- Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: Izdevniecība RAKA.
- Pičukāne, Ē. (2020). *Drāmas elementu izmantošana latviešu valodas nodarbībās iesācējiem*. Pieejams: <https://epale.ec.europa.eu/lv/blog/dramas-elementu-izmantosana-latviesu-valodas-nodarbibas-iesacejiem>
- Reijntjes, A., Kamphuis, J.H., Prinzie, P., & Telch, M.J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: a meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect*, 34(4), 244–252. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.chiabu.2009.07.009>
- Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: Izdevniecība RAKA.
- Tūbele, S. & Anoško L.(2019). Žesti kā komunikācijas īpatnība bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III*, 136-145 DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2019vol3.3862>
- Ušča, S., Ļubkina, V.(2013). *Pusaudžu ar valodas traucējumiem komunikatīvās kompetences attīstība*. Rēzekne: Izdevniecība RA.
- van der Wilt, F., van der Veen, C., van Kruistum, C., & van Oers, B. (2019). Why do children become rejected by their peers? A review of studies into the relationship between oral communicative competence and sociometric status in childhood. *Educational psychology review*, 31(3), 699-724. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10648-019-09479-z>
- Voltmer, K., Hormann, O., Pietsch, M., Maehler, C., & von Salisch, M. (2021). Teaching the Teachers About Language Support Strategies: Effects on Young Children's Language Development. *Frontiers in psychology*, 12, 1462. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.660750>